

ГІСТОРЫЯ

УДК 947.6

С. Я. НОВІКАЎ

БЕЛАРУСЬ У ГАДЫ НАЦЫСЦКАЙ АКУПАЦЫІ
Ў АЙЧЫННАЙ І ЗАМЕЖНАЙ ГІСТАРЫЯГРАФІІ

Мінскі дзяржаўны лінгвістычны ўніверсітэт

(Паступіў у рэдакцыю 22.01.2002)

Калі ў 1990-я гады ў замежнай гістарыяграфіі з'явіліся новыя працы аб гісторыі нацысцкага акупацыйнага рэжыму ў Беларусі, айчынныя даследчыкі былі пастаўлены перад складаным выбарам: *альбо* заставацца ў рамках распрацаваных раней метадалагічных падыходаў, захоўваючы ў беларускай гістарычнай навуцы традыцыйныя канцэпцыі аб «Вялікай Айчыннай вайне» і «нямецка-фашысцкім акупацыйным рэжыме»; *альбо* інтэраваць у айчынную гістарыяграфію новыя метадалагічныя падыходы, адпавядаючыя найноўшым навуковым тэндэнцыям у вывучэнні гісторыі другой сусветнай вайны; *альбо* імкнуцца да аб'ектыўнага аналізу гістарычных падзей, разглядаючы іх у адпаведнасці з парадыгмамі ці ваеннай гісторыі, ці гісторыі вайны, ці гісторыі акупацыі Беларусі.

Сёння неабходнасць такога выбару тлумачыцца тым, што традыцыйныя прыёмы доследу ўжо не адпавядаюць патрэбам часу, асабліва калі разглядаць вынікі навуковай працы ў кантэксце міжнароднага асэнсавання праблем гісторыі другой сусветнай вайны і тэмы нацысцкага акупацыйнага рэжыму ў Беларусі? Такі падыход вымагае і ад аўтара гэтага артыкула: *п а - п е р - ш а е*, асаблівай увагі да сучаснай германскай гістарыяграфіі і яе асноўных навуковых канцэпцый; *п а - д р у г о е*, разгляду айчыннай літаратуры і даследчыцкіх падыходаў, звяртаючы пры гэтым увагу на новыя прынцыпова важныя моманты, пазіцыі і ацэнкі.

Звернемся спачатку да гістарыяграфічнага агляду найноўшых прац германскіх гісторыкаў Вольфганга Бенца, Ганнеса Геера, Хрысціяна Герлаха, Хартмута Ленгарда, Паўля Коля, Бернгарда К'яры, Рольфа-Дзітэра Мюллера, Рольфа Міхаэліса, Герда Р. Юбершэра і іншых, хто ў 1990-я гады імкнуўся не столькі пашырыць і паглыбіць веды, колькі змяніць фармат самога навуковага доследу па гісторыі нацысцкай акупацыі Беларусі. На старонках найноўшых нямецкамоўных выданняў тэма здабыла асаблівую актуальнасць, знайшла новае канцэптуальнае асэнсаванне і нават набыла адметную ступень навуковай рэпрэзентатывнасці [13; 15—21]. Такое стала магчыма дзякуючы таму, што даследчыкі зрабілі рашучы крок па пераасэнсаванні зместу шэрагу гістарычных падзей, іх адэкватнай характарыстыкі і навукова абгрунтаванай ацэнкі. Як паказвае вывучэнне згаданых навуковых прац, крытэрыямі такога доследу з'яўляліся новыя метадалагічныя падыходы, перагляд старых пунктаў погляду ці іх пацвярджэнне на сучасным навуковым узроўні, укладанне метадыкі даследчага пошуку, замена паняццыйнага апарату, ліквідацыя ўсіх «табу» на вывучэнне мінулага, а таксама бесперашкодны доступ да архіўных фондаў, выяўленне і апрацоўка новых дакументальных крыніц і г. д.

Найноўшая германская гістарыяграфія прыйшла да такога выніку таму, што на рубяжы 1980—1990-х гадоў шматлікія даследчыкі, навукоўцы, гісторыкі былі падрыхтаваны ўнутрана да змены навуковай парадыгмы ваеннай гісторыі і таму падтрымалі ідэю аб акупацыйнай палітыцы нацысцкай Германіі на захопленай тэрыторыі Савецкага Саюза як самым «вялікім злачынстве з гісторыі нацысцкага панавання над Еўропай» [21, с. 310]. Пры гэтым прызнанне такога метадалагічнага падыходу стала магчыма толькі пасля таго, як даследчыкі засяродзілі ўвагу перш за ўсё на вывучэнні практыкі вынішчэння людзей, а не толькі на праблемах тэорыі, стратэгіі і тактыкі ваенных бітваў, перамогах германскага вермахта, гераізме яго афіцэраў і салдат.

Галоўным здабыткам творчай працы германскіх даследчыкаў 90-х гадоў можна лічыць іх адмову ад традыцыйнай формулы уніфікацыі гісторыі другой сусветнай вайны і выкарыстанне для яе канцэптуальнага асэнсавання розных, перш за ўсё альтэрнатыўных метадалагічных падыходаў. Менавіта ў рамках новых падыходаў замежная гістарыяграфія здолела вынесці на суд спецыялістаў-гісторыкаў і шырокай грамадскасці сваю новую навуковую канцэпцыю ваеннай агрэсіі нацысцкай Германіі на ўсходзе, якая разглядалася як частка другой сусветнай вайны, аднак навукова была акрэслена як «вайна Германіі супраць СССР» ці «германа-савецкая вайна» [21, с. 52; 19, с. 11].

У кантэксце гэтага падыходу сучасная германская гістарычная навука вызначае сутнасць вайны на ўсходзе, характэрныя рысы якой праяўляліся ў тым, што вайна супраць СССР была загадзя спланаваным актам агрэсіі; вайна пераўтварылася з захопніцкай у вайну на вынішчэнне на працягу часу ад распрацоўкі плана «Барбаросы» да «Загалу аб камісарах»; захопленыя тэрыторыі СССР адразу разглядаліся ў якасці «новай жыццёвай прасторы»; шляхам голаду мясцовага насельніцтва Усход павінен быў стаць харчовай жытніцай Германіі; вермахт быў непасрэдным выканаўцам палітыкі масавых забойстваў на акупаванай тэрыторыі; меў месца спланаваны генацыд яўрэйскага насельніцтва; дырэктывная прадвызначанасць бяспраўнасці савецкіх ваеннапалонных; выкарыстанне прымусовай працы савецкага мірнага насельніцтва ў Германіі; правядзенне палітыкі выпаленай зямлі з боку адступаючых германскіх армій [19, с. 11–23].

Такім чынам, менавіта новыя метадалагічныя падыходы замежных гісторыкаў далі магчымасць зразумець своеасаблівасць вайны Германіі супраць СССР, выявіць яе прычыны і іх узаемасувязь, паказаць сапраўднае месца ў гісторыі германа-савецкай вайны не столькі ваенных аперацый, колькі ўсяго спектра знешніх, унутраных, палітычных, эканамічных, сацыяльных падзей ваеннай гісторыі ці гісторыі вайны. Гэта азначае, што гістарыяграфічную карціну сучаснай гістарычнай навукі ФРГ вызначае тэндэнцыя, адлюстраваная ў інтэгратыўнай парадыгме «вайны Германіі супраць СССР» [19, с. 11; 21, с. IX, 52].

Апрача таго, асаблівасцю сучаснай германскай гістарыяграфіі з'яўляецца праца па прыняццёвым пераглядзе паняццёвага апарату, яго рашучага пераасэнсавання ў рамках толькі навукова і канцэптуальна распрацаваных высноў. Найбольш яскрава гэта тэндэнцыя адлюстравана на прыкладзе афіцыйнага выкарыстання гістарычнай тэрміналогіі ў дачыненні да такога азначэння, як «фашызм». Разгляд новых навуковых прац сведчыць, што доўгі час у літаратуры панавалі розныя канцэпцыі, прыхільнікі якіх прытрымліваліся самых супярэчлівых падыходаў пры апісанні сутнасці згаданых гістарычных тэрмінаў. Аднак большасць даследчыкаў схіляецца да такіх зыходных ідэй, з якіх бяруць на ўзбраенне характарыстыкі гістарычнага ці навуковага, а не ідэалагічнага кшталту. Таму ў сучаснай германскай гістарыяграфіі замацоўваецца падыход, з якога вынікае, што натуральнымі з'явамі еўрапейскай гісторыі перыяду другой сусветнай вайны былі нацызм у Германіі, фашызм у Італіі і бальшавізм у Савецкім Саюзе [21, с. 225–271]. Не была нечаканасцю для шэрагу германскіх даследчыкаў і характарыстыка вермахта як аднаго са «слупоў» нацысцкага акупацыйнага рэжыму, аднаго з галоўных выканаўцаў жаліўных злачынстваў на захопленай тэрыторыі, пра што гісторыкі новай навуковай хвалі казалі мовай дакументаў, мовай аргументаваных абвінавачванняў, мовай гістарычнай праўды [14, с. 9].

Аб'ектыўны пошук, які германскія навукоўцы — В. Бенц, Г. Геер, Х. Герлах, Х. Ленгард, П. Коль, Б. К'яры, Р.-Д. Мюллер, Р. Міхаэліс, Г. Р. Юбершэр і іншыя — мэтанакіравана ладзілі ў дачыненні да гісторыі другой сусветнай і «савецка-германскай» вайны, прывёў іх і да прыняццёва важнай высновы аб асаблівасцях нацысцкай акупацыі ў Беларусі [16]. На розных гістарычных прыкладах, з выкарыстаннем новых дакументальных крыніц і ў адпаведнасці з сучасным узроўнем гістарычных ведаў гісторыкі імкнуліся даць рэальную ацэнку беларускаму гістарычнаму мінуламу.

Спраба распрацоўкі беларускай праблематыкі ў германскай гістарыяграфіі — бяспрэчны факт. З гэтага вынікае, што сёння айчынным гісторыкам ужо нельга абысціся без уліку здабыткаў сучаснай германскай гістарыяграфіі: яе канцэптуальных высноў аб ваеннай гісторыі, новых дакументальных крыніц па гісторыі вайны і навуковых ацэнак нацысцкага акупацыйнага рэжыму ў Беларусі і г. д. Гэта тым больш важна, што германскія вучоныя займаліся даследаваннем ваеннай праблематыкі не ізалявана, а сумесна з навукоўцамі розных краін, грунтоўна распрацоўваючы старонкі нямецкай гісторыі.

На такім фоне паспрабуем параўнаць навуковыя здабыткі, да якіх прыйшлі гісторыкі ФРГ і Беларусі ў 1990-я гады, а таксама высветліць кропкі ўзаемадакранання ці несупадзення дас-

ледчыцкіх пошукаў, знайсці вузкія месцы ў вывучэнні ваеннай гісторыі, гісторыі вайны і гісторыі акупацыі Беларусі.

Звернемся толькі да аднаго, самага найноўшага выдання, падрыхтаванага Інстытутам гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі і выданага ў 1999 года пад назвай «Беларусь у гады Вялікай Айчыннай вайны: праблемы гістарыяграфіі і крыніцазнаўства» (Мінск, 1999). Пра яго важнасць сведчыць тое, што праца заяўлена як «першая спроба падвядзення вынікаў і дасягненняў айчыннай гістарыяграфіі па дадзенай праблеме за пасляваенны перыяд» [3, с. 6]. Такое заключэнне часткова абгрунтавана нават тым, што сярод аўтараў гістарыяграфічных і крыніцазнаўчых нарысаў — вядучыя спецыялісты-гісторыкі А. А. Каваленя, Г. Д. Кнацко, У. І. Кузьменка, А. М. Літвін, С. С. Рудзянкова і М. Ф. Шумейка, якія падрабязна спыніліся на розных пытаннях, у тым ліку арганізацыі ў 1940—1990 гг. навуковых даследаванняў па гісторыі Беларусі перыяду Вялікай Айчыннай вайны; архіўных дакументальных крыніцах аб анты-фашысцкай барацьбе на Беларусі; мемуарнай літаратуры аб партызанскім руху на Беларусі 1941—1944 гг.; савецкай палітычнай прапагандзе на акупаванай тэрыторыі Беларусі; гісторыі стварэння і баявой дзейнасці партызанскіх фарміраванняў на тэрыторыі Беларусі; дзейнасці моладзі Беларусі ў гады Вялікай Айчыннай вайны; трагедыі і пакутах народа (фашысцкі акупацыйны рэжым на старонках выданняў); ратным подзвігу ўраджэнцаў Беларусі на франтах вайны і ў еўрапейскім руху Супраціўлення; працы насельніцтва Беларусі ў савецкім тыле і пасля выгнання захопнікаў; культуры Беларусі перыяду Вялікай Айчыннай вайны ў адлюстраванні публікацый.

Нават фрагментарны разгляд тэматыкі сведчыць, на якіх тэарэтычных падыходах грунтуецца прыхільнікі сучаснай парадэгмы ваеннай гісторыі Беларусі. Пакінем пакуль па-за межамі нашага вывучэння змест гэтай важнай гістарыяграфічнай і крыніцазнаўчай працы сучаснай беларускай навукі. Звернем увагу на адзін з метадалагічных момантаў, які знайшоў адлюстраванне ў назве самога выдання і назвах асобных нарысаў. Як бачна, сёння для беларускіх гісторыкаў зыходнай навуковай парадэгмай з'яўляецца «гісторыя Вялікай Айчыннай вайны». Адразу ўзнікае пытанне: а як такая навуковая выснова стасуецца з ужо вядомай нам з германскай гістарыяграфіі назвай «вайна Германіі супраць СССР»? Тым больш, што лагічна ўзнікае і адваротная назва — «вайна СССР супраць Германіі». З прыняццем такіх азначэнняў паўстае наступнае пытанне: а што ў згаданых назвах пярэчыць гістарычнай рэчаіснасці ці не адпавядае гістарычным фактам альбо выходзіць за рамкі аб'ектыўнай навуковай ацэнкі «германа-савецкай ці савецка-германскай вайны»?

Да ўсяго падставай для падобных навуковых, навучальных і выхаваўчых разважанняў з'яўляюцца найноўшыя энцыклапедычныя выданні 1990-х гадоў, у якіх беларускага чытача, студэнта, школьніка пакідаюць перад складаным выбарам: якую ж назву мела ў сапраўднасці тая гістарычная падзея, якая ў найноўшых беларускіх выданнях падаецца пад рознымі азначэннямі: «Вялікая Айчынная вайна 1941—1944» [7], «Вялікая Айчынная вайна 1941—1945» [4, с. 191], «Вялікая Айчынная вайна Савецкага Саюза 1941—1945» [1, с. 370], «Вялікая Айчынная вайна Савецкага Саюза супраць фашысцкай Германіі» [12, с. 423]. Адразу ўзнікае лагічнае пытанне: чаму чытача пакідаюць без тлумачэнняў у дачыненні да самой гістарычнай назвы, асабліва з улікам пэўнай гістарычнай спецыфікі тых трагічных падзей у Беларусі? Ці ўсе згаданыя вышэй назвы можна паставіць на адзін узровень у рамках канцэпцыі нацысцкай акупацыі Беларусі? Як тады неабходна разглядаць гістарычныя і навуковыя назвы, да якіх прыйшлі ў сучаснай германскай гістарыяграфіі: «германа-савецкая вайна», «вайна Германіі супраць СССР», «вайна Гітлера на ўсходзе», «другая сусветная вайна» і інш. ? Што ў гэтым выпадку бліжэй да навуковай ісціны і гістарычнай рэчаіснасці? Альбо як быць з новымі канцэпцыямі і падыходамі да гістарычнай тэмы «Беларусь ў Вялікай Айчыннай вайны», калі зыходзіць з таго, што ў 2000 годзе ў беларускай гістарыяграфіі пабачыла свет праца пад назвай «Акупацыя Беларусі (1941—1944)» [6], аўтарам якой з'яўляецца адзін з лепшых знаўцаў ваеннай гісторыі Беларусі — прафесійны гісторык, загадчык аддзела ваеннай гісторыі Інстытута гісторыі НАН Беларусі А. М. Літвін. Такая назва, выказаная спецыялістам-даследчыкам у дачыненні да гістарычнага мінулага Беларусі, ужо не можа застацца незаўважанай. Тлумачэнні да ўведзенага азначэння патрэбны, на наш погляд, як па вышэйакрэсленых прычынах, так і на падставе выкарыстання новых метадалагічных падыходаў для вывучэння ваеннай гісторыі, гісторыі вайны і гісторыі акупацыі Беларусі.

Шмат цікавага пакінула беларускім даследчыкам і навукова-тэарэтычная канферэнцыя «Праблемы айчыннай гістарыяграфіі» [8, с. 1—216], якая адбылася ў Гродне ў студзені 2001 года. Аб важнасці форуму сведчаць некалькі момантаў: па-першае, факт правядзення міжнароднай

канферэнцыі па адной з самых актуальных праблем сучаснай гістарычнай навукі; па-другое, спроба выкарыстання беларускімі даследчыкамі новых метадалагічных падыходаў і патрэба ў змене парадыгмаў у навуковых даследаваннях; па-трэцяе, імкненне да крытычнага аналізу сучаснага стану беларускай гістарычнай навукі і вызначэння кірунку яе далейшага руху наперад і інш.

У даследчыкаў ваеннай гісторыі, гісторыі вайны і гісторыі акупацыі Беларусі гэта канферэнцыя пакінула своеасаблівы адбітак, паколькі на ёй у час дыскусіі прагучала катэгарычнае меркаванне аб тым, што ў краіне нават з выданнем новай гістарыяграфічнай працы (маецца на ўвазе кніга «Беларусь у гады Вялікай Айчыннай вайны: праблемы гістарыяграфіі і крыніцазнаўства». Мн., 1999), як адзначае адзін з яе навуковых рэдактараў і сааўтараў — гісторык А. М. Літвін: «мы не здолелі напісаць гістарыяграфію. Чаму? Гістарыяграфіі не было, бо не было навуковых спрэчак» [8, с. 190]. Аднак ці можна цалкам пагадзіцца з такой ацэнкай, без навуковага абмеркавання прымаць яе і такім чынам адмаўляць факт актыўнай працы беларускай гістарычнай навукі?

Звернемся толькі да падзей двух апошніх гадоў і адразу адзначым, што за гэты час 1) былі абаронены дзве доктарскія дысертацыі па ваеннай тэматыцы [5, с. 7]; 2) праведзены дзве навуковыя канферэнцыі і два «круглыя сталы» [2; 9; 10; 11]; 3) гісторыкамі вёўся актыўны пошук новых канцэпцый і падыходаў [10]. Да ўсяго, менавіта ў гэты час была акрэслена тая агульная праблематыка і навуковая тэматыка, вырашэнне ці распрацоўка якіх стаяць на парадку дня сучаснай айчыннай гістарыяграфіі, напрыклад:

- адмаўленне ад састарэлых схем, штампаў і стэрэатыпаў у асвятленні гісторыі партызанскай барацьбы і падполля на Беларусі ў гады Вялікай Айчыннай вайны;

- дэтальнае і непрадузятае асэнсаванне пытанняў арганізацыі барацьбы ў тыле ворага, дзейнасці савецкіх людзей у воражым тыле на базе новых архіўных матэрыялаў;

- уніфікацыя навуковай тэрміналогіі, паняццінага апарату, выпрацоўка крытэрыяў аднолькавага падыходу ў асвятленні і тлумачэнні важнейшых пытанняў гераічнай барацьбы ў гады акупацыі Беларусі;

- распрацоўка праблем калабарацыянізму, супрацоўніцтва з ворагам і дзейнасці беларускіх калабарантаў;

- даследаванне невядомых старонак з гісторыі беларускай моладзі, якая добраахвотна выехала ці была вывезена гвалтоўна ў Германію;

- дэтальнай апрацоўкі патрабуе лёс савецкіх ваеннапалонных на акупаванай тэрыторыі Беларусі;

- не стае шырокага і глыбокага асвятлення гісторыі дзейнасці германскіх акупацыйных устаноў, арганізацый, службаў на тэрыторыі Беларусі;

- ад сучасных даследчыкаў айчыннай ваеннай гісторыі чакаюць актыўнага выкарыстання новых падыходаў пры стварэнні навуковага падмурка для глыбокіх гістарычных ведаў [3, с. 114, 191—194, 218].

Пэралік гістарычных пытанняў і навуковай праблематыкі наглядна паказвае: перад айчыннай гістарыяграфіяй пакуль стаіць надзвычай складаная задача — альбо заставацца ў рамках распрацаваных раней метадалагічных падыходаў, альбо ведаць сапраўдную гісторыю нацысцкай акупацыі Беларусі ў гады другой сусветнай вайны. Сярод тых шляхоў, якія могуць хутчэй прывесці да яе вырашэння, з аднаго боку — зварот да навуковых здабыткаў і новых метадалагічных падыходаў германскіх гісторыкаў, а з другога — сумесныя пошукі новых шляхоў для грунтоўнага, аб'ектыўнага і адэкватнага вывучэння гісторыі Вялікай Айчыннай вайны савецкага народа ў кантэксце другой сусветнай вайны.

Літаратура

1. Беларуская энцыклапедыя: У 18 т. Мн., 1997. Т. 4.
2. Беларусь, 22 июня 1941 года: говорят архивы... Материалы к заседанию «круглого стола», посвященного 60-летию начала Великой Отечественной войны (июнь 2001 г.). Мн., 2001.
3. Беларусь у гады Вялікай Айчыннай вайны: праблемы гістарыяграфіі і крыніцазнаўства. Мн., 1999.
4. Беларусь: Энцыклапедычны даведнік. Мн., 1995.
5. К а в а л е н я А. А. Прагерманскія саюзы моладзі на Беларусі 1941—1944: Вытокі. Структура. Дзейнасць: Аўтарэф. дыс. ... д-ра гіст. навук. Мн., 2000.
6. Літвін А. М. Акупацыя Беларусі (1941—1944): пытанні супраціву і калабарацыі. Мн., 2000.
7. Літвін А. М. Антысавецкія ваенна-паліцэйскія фарміраванні на тэрыторыі Беларусі ў гады Вялікай Айчыннай вайны. 1941—1944 гг.: Вытокі. Структура. Дзейнасць: Аўтарэф. дыс. ... д-ра гіст. навук. Мн., 2000.

8. Матэрыялы навукова-тэарэтычнай канферэнцыі «Праблемы айчынной гістарыяграфіі» (Гродна, 19—21 студзеня 2001 г.) // Гістарычны альманах. Гродна, 2001. Т. 4.
9. Мужество и трагедия народа: По материалам «круглого стола», посвященного 55-летию Победы в Великой Отечественной войне. Мн., 2000.
10. 55 гадоў Перамогі ў Вялікай Айчынай вайне: погляд праз гады, новыя канцэпцыі і падыходы: Матэрыялы навука.-тэарэт. канф., 4—5 мая 2000 г.: У 2 ч. Мн., 2000. Ч. I. — 166 С., Ч. II.
11. Трагічнае лета 1941 года: напамін гісторыі: Матэрыялы міжнар. навука.-тэарэт. канф. Мінск, 22 чэрвеня 2001: У 2 ч. Ч. I. Мн., 2001. Ч. 2. Мн., 2003.
12. Эцыклапедыя гісторыі Беларусі: У 6 т. Мн., 1994. Т. 2.
13. Chiari B. Alltag hinter der Front: Besatzung, Kollaboration und Widerstand in Weissrussland 1941—1944. Duesseldorf, 1998.
14. Eine Ausstellung und ihre Folgen: Zur Rezeption der Ausstellung «Vernichtungskrieg. Verbrechen der Wehrmacht 1941 bis 1944». Hamburg, 1999.
15. Einsatz im «Reichskommissariat Ostland»: Dokumente zum Voelkermord im Baltikum und in Weissrussland 1941—1944 / Hrsg. von Wolfgang Benz, Konrad Kwiet, Juergen Matthaeus. Berlin: Metropol, 1998.
16. Gerlach Ch. Kalkulierte Morde: die deutsche Wirtschafts- und Vernichtungspolitik in Weissrussland 1941 bis 1944. Hamburg, 1999.
17. Heer H., Naumann K. Vernichtungskrieg. Verbrechen der Wehrmacht 1941 bis 1944. Hamburg, 1995.
18. Kohl P. Der Krieg der deutschen Wehrmacht und der Polizei 1941—1944. Frankfurt a. M., 1994.
19. Lenhard H. «Lebensraum im Osten»: Deutsche in Belorussland 1941—1944. Duesseldorf, 1991.
20. Michaelis R. Das SS-Sonderkommando Dirlewanger: ein Beispiel deutscher Besatzungspolitik in Weissrussland. Berlin, 1998.
21. Mueller R.-D., Ueberschaefer G. R. Hitlers Krieg im Osten 1941—1945. Ein Forschungsbericht. Darmstadt, 2000.

S. YA. NOVICKAW

BELARUS IN THE YEARS OF NAZI OCCUPATION IN NATIONAL AND INTERNATIONAL HISTORIOGRAPHY

Summary

Scientific results in understanding the history of Nazi occupation of Belarus (1941—1944) in Belarussian and German historiography are interpreted. The general and specific in the positions of historians concerning the future research on the war problem are pointed out and described.